

# Frída Ísberg (suom.Tapio Koivukari): Merkintä

[AM/30 ADMIN](#)



## Käänteinen dystopia – RIITTA VAISMAA

Voiko myötätunto johtaa pahaan? Vai tekeekö sen myötätunnon mittaaminen? Voiko myötätunnon mitata vain reaktioista, joita videot aiheuttavat koehenkilöiden aivoissa? Voiko jo lapsen myötätunnon mitata? Pitäisikö myötätunto mitata kerran vuodessa, katsastaa ihmisen aivot kuin auton moottorin? Islantilaisen Frída Ísbergin esikoisromaani *Merkintä* on kylmäävä, nurinniskainen dystopia ei kovin kaukaa tulevaisuudesta. Reykjavikin asukkaita jakaa uudistus, jonka mukaan kaikkien tulisi osallistua myötätuntokokeeseen. Kansanäänestys pakollisesta kokeesta lähestyy. Pahinkaan vaalitaisto ei ole saanut aikaan yhtä suuria mellakoita. Myötätunto kääntyy vastakohtakseen, kun ihmiset jaetaan kokeen läpäisseihin merkittyihin ja merkitsemättömiin.

Jo ennen äänestystä *Mekinnässä* eletään dystooppisessa maailmassa. Suhtautuminen myötätuntokokeeseen jakaa perheitä, työyhteisöjä, opettajia ja kouluja. Vain videoiden katseluun perustuvaan kokeeseen ei voi valmistautua. Kokeeseen suhtautuminen luo raja-aitoja kaikkialle. Osa kannattaa uudistusta. Osa vastustaa periaatteesta, osa pelosta. Kun kokeet yleistyvät tulee mahdolliseksi merkitä myös mm. yrityksiä, asuinalueita, taloja. Niihin ei merkitsemättömillä ole asiaa. Kokeessa hylätyt menettävät työpaikkansa, ja asunnon saaminenkin on vaarassa.

Frída Ísberg (s. 1992) on aiemmin kirjoittanut runoja ja novelleja. *Merkinnänkin* hän alkuaan suunnitteli novelliksi. Lopulta henkilöitä tuli lisää, ja tuloksena on romaani. Alunperin teoksen piti kertoa vain etiikkaa opiskelleesta sijaisopettaja Talvista, jonka suhde myötätuntokokeeseen on ristiriitainen. Hän on hakeutunut merkityllä alueella sijaitsevaan kouluun ja asuntoon pakoon väkivaltaista eksäänsä. Danielilla on lähestymiskielto, milloin 50 metriä, milloin 200 metriä, ja Talvilla on heti saavutettavissa poliisi. Talvi on kaikin puolin epävarma. Hänelle koulutyö on vain pakollinen keino saada elanto. Hän on turhautunut ja yksinäinen. Hän miettii alan vaihtoa, opiskelun jatkamista, jopa maasta muuttamista. Myötätuntopakon yhteiskunta ei oikein sovi eetikolle.

Talvi ei juuri uskalla mielipiteitään opettajainhuoneessa kertoa. Erityisen hankalaksi hän kokee sen, kun lasten myötätuntokokeiden tulokset halutaan kaikkien vanhempien nähtäville. Joutuvatko hylätyt silmätikuiksi tai kiusatuiksi? Minkä ikäisiä lapsia voi testata? Milloin testi pitäisi tehdä uudestaan? Milloin ihminen on valmis?

Kohta tosin kaikkien tulokset ovat kaikkien nähtävillä. Kauhukseen Talvi huomaa, että aiemmin kokeessa hylätty ja siis merkitsemätön Daniel on käynyt testissä toistamiseen. Nyt hän on kokeen läpäissyt. Talvi ei tunne olevansa missään turvassa.

Eya edustaa liike-elämää. Hän on Talvin tapaan turhautunut. Hän ei katso saavansa riittävästi arvostusta työssään. Myös hänellä on riipivä, tuore ero takanaan. Eya on ex-miehelleen katkera ja haluaa kostaa. Kun yritys, jossa Eya työskentelee, hankkiutuu merkityksi, kaikkien työntekijöiden on pakko mennä kokeeseen. Eya saa hylätyn tuloksen – tai kuten Frída Ísbergin uuskielellä sanotaan, jää alle tavoitetason. Eya luulee voivansa viedä asiakkaansa mukanaan toiseen yritykseen, mutta tämä osoittautuu mahdottomaksi. Merkitsemätön on omalla laillaan merkitty. Eya syö reippaasti huumeeksi osoittautunutta psyykenlääkettä. Eya irtisanotaan, eikä hän ole ainoa.

Eya jää *Mekinnässä* kovin irralliseksi. Tässä ja vähän muuallakin näkyy, että Frída Ísberg on ollut tekemässä novelleja. Loppupuolella kirjailija toki loppupuolella solmii eri henkilöt kohtalaisen onnistuneesti yhteen.

*Mekinnässä* tekniikka on edennyt nykyisestä. Kaikilla on kello, tai jokin sen tapainen, Zoé, jolle puhumalla saa yhteyden poliisiin, terapeuttiin, medioihin. Zoélta voi vaikka tilta tunnelmaan sopivaa musiikkia. Se lähettää tekstiviestin tapaisia grammeja, kun saa omistajalta puhutun käskyn. Sen kautta voi

heijastaa eteensä eri medioiden julkaisuja, joilla on ratkaisevan tärkeä osa taistelussa kokeesta, puolesta ja vastaan. Paperia tai näyttöruutuja ei tarvita.

Psykologi Ólafur Tandri, Óli, on myötätuntohankkeen kasvot ja keulakuva. Hän uskoo hankkeeseen, vaikka saakin kokea julkisuuden hyvät ja huonot puolet. Usko tosin hiipuu, kun hän ymmärtää perheensä todennäköisesti hajoavan erimielisyyteen asiasta, johon ei usko sen enempää vaimo kuin isäkään. Ólin auton renkaat puhkotaan, hän saa jopa tappouhkauksia, ja hänen kotiaan kuvataan. Turvamiehet kyllä ovat heti paikalla, kun Óli sanoo vain kolme kirjainta. Perhe ei omasta halustaan asu merkityllä alueella; poliisit suosittelvatkin perheelle ainakin tilapäistä muuttoa.

Ilkivallan takana on ongelmanuori, köyhän ja rikkinäisen perheen poika Tristan, jonka kautta kuvataan hanketta vastustavaa, huonosti voivaa nuorisoa. Pojat käyttävät päivittäin huumeita, mitä tosin tekevät myös aikuiset. Tristan kulkee epämääräisissä porukoissa mutta hakeutuu myös yhteisöön, missä hädänalaisia poikia pyritään auttamaan. Lienee selvää, että näissä piireissä vastustetaan myötätuntokoetta, merkitsemistä ja etenkin kansanäänestystä. Tätä kautta Tristankin joutuu julkisuuden riepotelevaksi. Tristan ja muut pojat puhuvat aivan omaa kieltään. Se on jotakin islannin ja englannin välissä olevaa sekakieltä, josta suuri osa lähenee englantia. Kuvaavaa on, että Tristan joutuu kysymään itseään vanhemmilta, mitä jotkin aivan tavallisia sanat ovat islanniksi. Fríða Ísberg on taitava uuskielen käyttäjä kautta teoksen.

Fríða Ísberg kuvaa kaikenkattavan terapiayhteiskunnan. Kaikilla on oma psykologi. Jos mitään ikävää, sattuu otetaan heti yhteys psykologiin. Yhteiskunta kustantaa terapian. Alkujaan psykykenlääkkeenä käytetty aine paljastuu rankaksi huumeeksi, jota on määrätty lähes kaikille. Muutoinkin huonosti voivat, kuten Tristan, jäävät aineen koukkuun.

*Merkinnässä* on muutamia kahden naisen kirjeitä, joissa nämä ystävykset tai ehkä entiset ystävykset yrittävät selvittää välejänsä. Heidän kommunikaationsa ei liity ainakaan suoranaisesti myötätuntokokeeseen, vaikka he toki yrittävät saada toisiaan myötätuntoisiksi kumpikin omilla ehdoillaan. Minulle ei auennut kirjeiden tarve *Merkinnässä*. Ehkä ne ovat kuvaus vanhanaikaisesta asioiden selvittelystä. *Merkintä* olisi minusta toiminut hyvin ilman näitä kirjeitä.

Toinen ajatteluttava kohta on teoksen loppuluku. Tristanista oli tullut mielenosoitusten ja yhteenottojen uhri, ja hän on loukkaantunut vakavasti. Sairaalassa toipuessaan Tristan yllättäen näkee asiat myönteisinä ja saa lämpimän yhteyden äitiinsä, johon välit ovat olleet lähes poikki. Jopa häntä aiemmin vaivannut asuntoasiakin on ratkeamassa myönteisesti. Nyt hän on kuin jonkinlainen sankari. Tristanille ei olisi odottanut käyvän kovin hyvin. En ymmärrä loppua enkä sen suhdetta voittoisaan kansanäänestykseen. Viimeisenä olisin luullut Tristanin marssivan tyytyväisenä kokeeseen. Läpi *Merkinnän* tulkitsin kirjailijan suhtautuvan myötätuntohankkeeseen kriittisesti. Loppulukua lukiessani epäilen, olenko ymmärtänyt kaiken väärin.

Tapio Koivukari on asioitunut islantilaisen kirjallisuuden suomentaja. Hyvää työtä on *Merkintäkin*. Paikka paikoin, varsinkin alkupuolella, on kuitenkin vaikea tietää, kuka kulloinkin on hän. Näin käy etenkin dialogissa, jossa on saman puhujan repliikkejä peräkkäin useampi kuin yksi. Jos suomessa olisi kaksi hän-pronominia, ongelmaa tuskin olisi syntynyt.

Sen sijaan Koivukari selviää erinomaisesti Frída Ísbergin uuskielestä. Etenkin nuorison islannin ja englannin sekoituksessa on tarvittu taitoa ja mielikuvitusta. Harmillista mutta nykyaikaa hyvin kuvaavaa on, että englantia osaamattomat eivät voi kaikkea nuorison puheesta ymmärtää. Maailman muuttumiselle ei Koivukarikaan mitään voi.

**Frída Ísberg:** Merkintä (Merking). Suom. Tapio Koivukari. WSOY 2023. 279 s.

**Riitta Vaismaa** on kirjallisuuskriitikko